

Вільховий Ю.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Гобозашвілі А.О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ПЕРЕДУМОВИ СИЦИЛІЙСЬКОЇ ВЕЧІРНІ 1282 РОКУ: ПОЛІТИЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ АНТИАНЖУЙСЬКОГО ПОВСТАННЯ

У статті розглянуто передумови Сицилійської вечірні 1282 року, яка стала одним із найяскравіших прикладів масового повстання в середньовічній Європі, що мало як локальні, так і загальноєвропейські наслідки. У цій роботі досліджуються основні передумови вибуху антианжуйського руху на острові Сицилія. Проаналізовано політичну ситуацію в регіоні після встановлення влади Карла Анжуйського, зокрема його централізаційну політику та нехтування місцевими інтересами. Розглянуто соціальну напругу, викликану важким податковим тиском, зловживаннями французької адміністрації та утисками з боку іноземного війська. Також увагу приділено культурним і релігійним чинникам, які сприяли формуванню сильного спротиву серед місцевого населення. Окреслюються міжнародні аспекти конфлікту, зокрема роль Арагонського королівства у підтримці повстанців. Висвітлюється складність і багатомірність передумов Сицилійської вечірні як історичної події, що стала поворотним моментом у боротьбі за політичну незалежність Сицилії.

В епоху Середньовіччя острів Сицилія перебував в руках вандалів (V ст. н. е.), остготів (VI ст.), Візантії (з 535), арабів – з 888 року. У 948 році на Сицилії утворився напівнезалежний емірат; в XI столітті Сицилію завоювали нормандці, створивши тут Сицилійське королівство. Нормандське завоювання супроводжувалося масовим припливом романомовного населення з Франції та Італії, що призвело до витіснення грецької та арабської мов сицилійською мовою, яка тут сформувалася. Усі завоювання (крім візантійського) сприяли розхитуванню і краху рабовласницьких і зміцненню феодалних відносин. Завдяки вигідному географічному положенню Сицилія під час хрестових походів переживала економічний підйом. У XII–XIII століттях Сицилія була частиною Сицилійського королівства. У 1266–1268 роках Сицилійським королівством заволодів Карл I Анжуйський.

Ключові слова: Сицилія, Середньовіччя, Арагонське королівство, Карл Анжуйський, Джованні да Прочіда, Хрестові походи.

Постановка проблеми. Сицилійська вечірня 1282 року традиційно розглядається істориками як раптовий і жорстокий спалах народного гніву проти французької влади. Водночас комплекс передумов, що призвели до цього повстання, залишається об'єктом наукової дискусії. Проблемним залишається питання співвідношення зовнішніх і внутрішніх чинників у формуванні протестних настроїв: наскільки вирішальною була політика Карла Анжуйського, чи переважали соціально-економічні причини, чи головну роль відіграла національна ідентичність і культурна самосвідомість сицилійців. Не менш дискусійним є й вплив міжнародного контексту, зокрема

втручання Арагону, а також роль папства в легітимації анжуйського панування. Отже, необхідність комплексного аналізу передумов Сицилійської вечірні, із урахуванням політичних, соціальних, культурних і геополітичних чинників, зумовлює актуальність і складність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика Сицилійської вечірні 1282 року є предметом зацікавлення істориків уже понад півтора століття, охоплюючи як класичні праці XIX–XX століть, так і сучасні підходи в європейській історіографії. У центрі дослідницької уваги перебувають політичні, етнокультурні та соціальні передумови повстання, роль окремих

діячів і міжнародний контекст, у якому розгорнулися події. Однією з найгрунтовніших праць на цю тему залишається монографія Стівена Рансимена «Сицилійська вечерня: Історія Середземноморського світу в пізньому XIII столітті» (1958). У своїй книзі британський історик аналізує широке коло причин повстання, включаючи анжуйське панування на півдні Італії, дипломатичні амбіції Франції, конфлікт із Арагоном і складну взаємодію між релігійною владою (папством) і світськими династіями. Рансимен підходить до теми з позицій макроісторії, пропонуючи системне бачення геополітичного становища Сицилії у XIII столітті та взаємозв'язків між регіональними і надрегіональними процесами. Значний внесок у розроблення теми зробив італійський історик Мікеле Амарі, автор праці «Війна Сицилійської вечірні, або Один період історії Сицилії XIII століття» (1886). Амарі розглядає Сицилійську вечерню як визвольну боротьбу сицилійського народу проти іноземного гніту. Спираючись на велику кількість джерел – офіційних документів, хронік, дипломатичного листування, – автор простежує хронологію подій, характеризує політику Карла Анжуйського, описує організацію опору та міжнародні наслідки повстання. Ця робота стала основою італійської історіографії з цієї теми та має яскраво виражене національно-патріотичне спрямування. Доповненням до неї стала пізніша праця Амарі «Інші оповіді про Сицилійську вечерню, написані в добу розквіту італійської мови» (1887), у якій подано збірку середньовічних наративних джерел – літературних текстів, поем і хронік. Особливу цінність становить аналіз того, як події 1282 року були осмислені в культурі, фольклорі та історичній пам'яті італійців. Серед важливих середньовічних джерел, що стали предметом як філологічного, так і історичного аналізу, варто згадати поетичну хроніку «Повстання Сицилії» (*Lu rebellamentu di Sichilia*), яка репрезентує народний погляд на події, трактат «Книга Джованні да Прочида і Паліалоко» (*Liber Jani de Procida et Palialoco*), що містить політичну апологетику втручання Арагону, а також «Легенду про мессера Джанні да Прочида», у якій Джованні постає як визволитель і народний герой. Ці тексти не лише доповнюють офіційні хроніки, а й дозволяють простежити формування історичної міфології навколо подій 1282 року. У сучасній західній історіографії Сицилійська вечерня досліджується в контексті ширших процесів пізнього середньовіччя – зокрема формування

національної ідентичності, антифеодалних рухів та кризи папського впливу.

Таким чином, сучасна історична наука розглядає Сицилійську вечерню як багатомірне явище, що поєднує політичну, соціальну, культурну та етнічну складові. Вивчення передумов повстання вимагає поєднання аналізу джерел, порівняльної історії, а також інтерпретації наративів, які формувалися в різні історичні епохи.

У межах цього дослідження ставиться за мету комплексно проаналізувати передумови Сицилійської вечірні 1282 року як багатофакторного історичного явища, зумовленого поєднанням політичних, соціально-економічних, етнокультурних і міжнародних чинників. Насамперед необхідно з'ясувати політичну ситуацію на Сицилії напередодні повстання, зокрема особливості правління Анжуйської династії, що стало безпосереднім тлом для розвитку антивладних настроїв. Важливо розкрити соціальну напруженість, викликану надмірним податковим тиском, зловживаннями з боку французької адміністрації та дискримінацією місцевого населення. Окрему увагу слід приділити аналізу культурно-національних та релігійних аспектів, які вплинули на формування колективної ідентичності сицилійців і сприяли активізації спротиву. Також необхідно дослідити зовнішньополітичний вимір подій, передусім роль Арагонського королівства, яке підтримало повстання, та позицію папства, що намагалося врегулювати конфлікт у межах династичного і церковного впливу. Завданням дослідження є також критичне переосмислення інтерпретацій причин повстання у працях класичних і сучасних істориків, з метою виявлення нових підходів до оцінки Сицилійської вечірні як ключового епізоду боротьби за політичну й культурну самостійність Сицилії в умовах середньовічної Європи.

Виклад основного матеріалу. Етногенез сицилійців – це складний і тривалий процес, що відображає унікальне географічне положення Сицилії в центрі Середземномор'я. Цей острів став своєрідним «плавильним котлом», де протягом тисячоліть перетиналися та змішувалися різні культури та народи. Сицилійський етнос не є монолітним, а складається з нашарувань різних етнічних груп. Від найдавніших сиканів, сікулів та елімів до греків, римлян, арабів, норманів та іспанців – кожен народ залишив свій слід у культурному та генетичному коді сицилійців [9, с. 63]. Сицилійська культура – це яскравий приклад культурного синтезу, де переплітаються елементи різних цивілізацій. Грецька архітектура та філософія, римське

право та інженерія, арабські науки та мистецтво, норманські замки та іспанські традиції – усе це знайшло відображення в сицилійській культурі. Сицилійська мова, хоч і належить до романської групи, містить у собі елементи грецької, арабської та інших мов, що свідчить про багату історію острова [15, с. 33].

З усього вищезгаданого може з'явитися думка, що для сицилійців, з їхньою багатою історією мультикультуризму питання того, хто займе трон короля Сицилії не таке вже й важливе. Проте, існували вагомі причини, які змусили сприймати брата короля Франції Карла Анжуйського не як чергового правителя, який буде продовжувати правити в дусі співіснування різних етнічних груп, а як завойовника та тирана.

Після втрати нащадками Фрідріха II Гогенштауфена Сицилії та Неаполя на цих територіях у 1268 році утвердилася влада Карла Анжуйського, брата французького короля Людовика Святого. Проте, безчинства французів призвели до того, що вже в 1282 році проти них спалахнуло повстання, яке закінчилося ліквідацією влади Анжуйської династії на Сицилії. Безпосереднім поштовхом до повстання послужила роздача сицилійських земель разом з селянами французьким феодалам, безчинства французів, перенесення столиці Сицилійського королівства за межі Сицилії з Палермо до Неаполя. Це викликало невдоволення не тільки простих громадян, а й місцевої феодальної знаті. За переказами, сигналом до повстання послужив дзвін до вечірні, що і дало назву повстанню [5, с. 78].

Значним рушієм в підготовці до повстання, яке отримає назву «Сицилійська вечірня» був Джованні да Прочіда, який народився в Салерно близько 1210 року. Він вивчав медицину в знаменитому університеті свого рідного міста і отримав там місце професора. Його таланти вражали Фрідріха II, який надавав особливе заступництво університету в Салерно, і Джованні незабаром став особистим лікарем імператора. В нагороду за свою службу він отримав в дар різні землі біля Неаполя, в тому числі островів Прочіда. Він лікував Фрідріха під час його останньої хвороби [11, с. 57]. Він вступив на службу до Манфреда (син Фрідріха II, король Сицилії у 1258–1266 роках), коли той взяв владу в королівстві в свої руки. Манфред був так вражений талантом Джованні, що зробив його канцлером королівства. Після смерті Манфреда він відійшов від справ. Папа Климент написав Карлу, рекомендуючи йому Джованні як вправного медика, і тому було дозволено зберегти за

собою маєтки. Але він залишився вірним Гогенштауфенам [8, с. 89]. У 1266 р. він отримав дозвіл поїхати до Вітербо, щоб влаштувати заручини своєї дочки з неаполітанським гвельфом, Бартоломео Караччіоло, який був з візитом при папському дворі. Як тільки стало відомо про висадку Конрадіна в Італії, Джованні покинув Вітербо і приєднався до армії Гогенштауфенів [3, с. 10]. Після розгрому при Тальякоццо він втік з поля бою разом з Манфердом Малетта і знайшов тимчасовий прихисток у Венеції. У 1269 і 1270 рр. Джованні намагався переконати онука Фрідріха II, Фрідріха Тюрінгського, вторгнутися в Італію і відновити владу Гогенштауфенів. Але Фрідріх був в цьому не зацікавлений. Джованні, схоже, затримався на деякий час у Південній Німеччині та в гібеллінських містах Північної Італії. Незадовго до 1275 р. Джованні переїхав зі своїми синами, Франческо і Томмазо, до Барселони. Він вирішив, що Констанція Арагонська захоче помститися за сім'ю свого батька. Одразу ж здобувши довіру Констанції та її чоловіка, Джованні почав підігрівати їхні амбіції [4, с. 101].

Незабаром після свого сходження на престол король Педро призначив Джованні да Прочіда канцлером Арагону. Це призначення давало Джованні можливість керувати зовнішньою політикою Арагону, і він скористався цим, з повного схвалення Педро, щоб спланувати крах Анжуйської династії. До 1279 р. Прочіда міг лише підтримувати зв'язки з потенційними ворогами Карла: з французькою королевою-матір'ю Маргаритою, з Рудольфом Габсбургом, з Альфонсом Кастильським і, перш за все, з італійськими гібеллінами. Тільки коли Педро зміцнив своє становище в Іспанії, можна було переходити до більш активних дій [16, с. 56]. Імператор Михайло в Константинополі, перед обличчям постійної загрози вторгнення Карла Анжуйського, зайшов так далеко, що підкорився Риму в спробі відвести цю загрозу, але і це не принесло ніяких результатів. Михайло був би радий союзнику, який поставив собі за мету знищити Карла. Він не міг надати ні флот, ні війська для вторгнення на землі сицилійського короля, оскільки йому самому потрібні були його солдати і кораблі для захисту своїх володінь. [13, с. 24]. Але візантійська скарбниця все ще була повна, і Михайло міг дозволити собі бути щедрим заради такої справи. З Константинополем була пов'язана союзом республіка Генуя. Генуезці користувалися особливими торговими привілеями у Візантійській імперії. Вони вже давно були в поганих стосунках з Карлом Анжуйським. Якби Карл у союзі

з венеціанцями вторгся до Візантії, це було б кінцем торгового панування генуезців у Чорному морі [10, с. 48].

Змовники почали серйозну роботу в 1279 р. За легендою Джованні да Прочіда вирушив на Сицилію, переодягнений францисканським ченцем. Там він зустрівся з деякими провідними сицилійськими аристократами на чолі з Пальм'єрі Абате, Аламо да Лентіно і Гвалтьєрі ді Калатаджірона. Вони поділяли його невдоволення правлінням Карла Анжуйського. Заручившись підтримкою Папи Римського да Прочіда повернувся в Арагон.

Звісно, ми не можемо на всі 100% довіряти легенді, проте, точно відомо, що у період з 1279 по 1280 рр., коли Джованні да Прочіда, ймовірно, здійснював свої подорожі, пов'язані із змовою, його підпис, як канцлера, регулярно з'являється на документах, підписаних в Арагоні.

Головною метою змови було посприяти початку заворушень у володіннях короля Карла. Тут проявився дипломатичний геній Джованні да Прочіди. Він сам народився в континентальній частині Італії і знав, що жителі континенту не відчували невдоволення правлінням Карла. Карл був майстерним і чесним правителем. Більшу частину свого часу він проводив у Неаполі, його околицях або в Апулії. Тут він міг спостерігати за управлінням і стежити, щоб його чиновники не зловживали своєю владою [2, с. 87]. Неаполітанці та апулійці могли обурюватися високими податками і безжальною ефективністю, з якою ці податки збиралися, могли обурюватися тією незначною роллю, яку їм було дозволено грати в управлінні країною, але Карл облаштовував їхні гавані і дороги, підтримував торгівлю. До того ж слухняні Карлу італійці могли отримати зручні посади в інших його володіннях – в Провансі, Албанії або Палестині. Сицилія ж перебувала в зовсім іншому становищі. Карл не довіряв сицилійцям, особливо після загального повстання під час вторгнення Конрадіна. [7, с. 90]. Він практично нічого не робив, щоб підтримати їхню економіку, ніколи не приїжджав на острів, крім того випадку, коли був на шляху до Туніського хрестового походу, і ніколи особисто не контролював управління островом. Управління здійснювалося французькими юстиціаріями та італійцями з континенту, які перебували у них в підпорядкуванні. Сицилійці навіть за часів Фрідріха II і Манфреда обурювалися урядом, що засідав у Неаполі [14, с. 115]. До неприязні по відношенню до прибулих з континенту додавалася ще й ненависть до французів, які не вивчали мову сицилійців і не поважали їхні традиції. Сицилійці

вважали, що ними правлять, щоб допомогти іноземному тирану в його завоюваннях, від яких вони не отримають ніякої вигоди. На острові було багато грецького населення: сицилійські греки все ще пам'ятали про свою спорідненість з візантійськими. Їх зовсім не приваблювала перспектива служити у флоті Карла і завойовувати Константинополь [1, с. 60].

Карл помилився, вирішивши, що сицилійці і Джованні да Прочіда не стануть шукати підтримки. Невдоволення сицилійців правлінням Карла Анжуйського було дуже сильним, можна було не сумніватися, що вони зрадіють визволителю ким би він не був. Не враховуючи легендарних оповідань про подорожі Джованні, не існує жодних записів про те, яким чином була організована змова на Сицилії. Все робилося таємно. Безсумнівно, агенти Арагона працювали на острові. Безсумнівно, було таємно доставлено зброю. І також безсумнівно, що змовники підтримували тісний зв'язок з Константинополем, звідки вони отримували гроші і обіцянки ще більших сум, якщо все піде за планом [3, с. 106].

Навесні 1282 р. все Середземномор'я знало, що криза близька. Король Карл збирав величезний флот. В середині березня неаполітанська і провансальська ескадри стали на якорі в гавані Мессіни, готові відплисти, як тільки буде відданий наказ. Інші ескадри чекали в портах, коли до них приєднаються венеціанські кораблі [12, с. 98]. Сам король Карл був у Неаполі, віддаючи останні розпорядження, пов'язані з походом. Мабуть, він планував поспішити в Апулію і сісти там на корабель, коли прийде час. Зволікати не можна було. Вже тричі плани Карла щодо походу на Візантію порушувалися: коли французький король Людовік зобов'язав його приєднатися до свого хрестового походу; коли шторм знищив його флот на зворотному шляху з цього хрестового походу; і коли Папа заборонив похід під час тривалих переговорів про церковну унію. Тепер ніщо не могло зупинити Карла. Венеціанці і грецькі католики були готові приєднатися до нього. Слов'янські монархи на Балканах і грецькі правителі Епіру і Фессалії були раді можливості взяти участь у знищенні Візантійської імперії.

Італійські агенти попереджали Карла, що Джованні да Прочіда переконав усіх гібелінів підтримати Арагон. Племінник Карла, французький король, говорив йому про величезний арагонський флот, що зібрався в гирлі річки Ебро. Цей флот офіційно прямував на боротьбу з сарацинами в Африку, але король Філіп знав, що у нього інші

цілі. Карл знехтував чутками – він був занадто сильний, ніхто б не наважився напасти на нього. Карл так і не зрозумів, де чекала на нього головна небезпека [6, с. 90].

Доля майбутньої середземноморської імперії вирішувалася на Сицилії. Незадоволені сицилійці, розбурхані агентами Арагона і субсидовані з Константинополя, таємно готували повстання. Їх підбавлював імператор Михайло. Педро Арагонський міг спокійно почекати, поки Карл не буде повністю втягнутий у війну на сході, перш ніж почати вторгнення в землі сицилійського короля. Михайло не міг дозволити собі чекати так довго. Флот Карла Анжуйського повинен був відплисти в перший тиждень квітня. До цього часу було необхідно щось зробити.

Висновки. Сицилійська вечерня 1282 року була не випадковим спалахом народного гніву, а результатом тривалого й комплексного процесу, що охоплював низку глибинних причин. Політична нестабільність, пов'язана з нав'язаною Анжуйською династією владою, зумовила відчуження місцевого населення від правлячих кіл і створила передумови для зростання протестних настроїв. Жорстка централізована політика Карла Анжуйського, придушення місцевої автономії, нехтування правами сицилійців і домінування іноземної адміністрації сприяли загальному

невдоволенню. Соціально-економічна ситуація також істотно вплинула на підготовку до повстання: надмірні податки, зловживання французьких чиновників, репресії проти місцевої знаті та демографічний тиск призвели до накопичення напруження у сицилійському суспільстві. Культурний і релігійний чинник відіграв важливу роль у формуванні ідеологічного підґрунтя спротиву. Усвідомлення своєї відмінності від іноземної адміністрації, прагнення захистити місцеву мову, традиції, правові звичаї та релігійне життя створили умови для мобілізації різних соціальних груп. Особливого значення набуває і зовнішньополітичний контекст: підтримка з боку Арагонського королівства, яке мало власні династичні інтереси у Середземномор'ї, а також неузгодженість дій папства, стали каталізаторами для переростання внутрішнього конфлікту в масштабне міжнародне протистояння. Загалом Сицилійська вечерня була проявом глибокого суспільного конфлікту, в якому тісно переплелися місцеві прагнення до свободи, боротьба за культурну ідентичність і протидія геополітичному тиску. Аналіз передумов повстання засвідчує, що цей історичний епізод є важливим прикладом середньовічного опору імперському домінуванню, який мав не лише локальне, а й загальноєвропейське значення.

Список літератури:

1. Amari M. *Altre Narrazioni del Vespro Siciliano*, del Vespro Siciliano. PaafleJi II. d'Ancona, A., Comparetti, D. *Le Antiche Rime Volgari*. Bologna, 1875–1888. 5 vols.
2. Baronius, O., Raynaldi C. *Annales Ecclesiastici*. Lucca, 1747–1756. 15 vols.
3. De Boiardi, A. *Documents en Fran9ais des Archives angevines de Naples*, Regne de Charles Ier. V. I: *Les Mandements aux Treoriers*. Paris, 1933. V. II: *Les Comptes des Tresoriers*. Paris, 1935.
4. Egidi, P. *La «Communitas Siciliae» di 1282*. Messina, 1915.
5. Fawtier R. *L'Europe Occidentale de 1270 a 1328* // G. Glotz. *Histoire Generale: Histoire du Moyen Age*. V. VI, I). Paris, 1940.
6. Finke H. *Aus den Tagen Bonifaz VIII*. Minister, 1902.
7. Gardner A. *The Lascarids of Nicaea*. London, 1912.
8. Halpen, L. *L'Eessor de l'Europe. Peuples et Civilisations* // Ed. L. Halpen, P. Sagnac. V. VI. Paris, 1940.
9. Jordan E. *L'Allemagne et l'Italie aux XIIe et XIIIe Siecles* // G. Glotz. *Histoire Generale: Histoire du Moyen Age*. V. IV, I. Paris, 1939.
10. Kempf J. *Geschichte des Deutschen Reiches wahrend des grossen Interregnums, 1245–1273*. Wurzburg, 1893.
11. La Monte J.L. *Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem*. Cambridge, 1932.
12. Langlois C.V. *Le Regne de Philippe III le Hardi*. Paris, 1977.
13. Longnon, J. *L'Empire Latin de Constantinople et la Principaute de Moree*. Paris. 1949.
14. Merkel C. *La Dominazione di Carlo I d'AngiI in Piemonte e in Lombardia*//*Memoire della Reale Accademia Scienze di Torino*, new series, vol. XLI. Turin, 1891.
15. Minieri Riccio C. *Genealogia di Carlo II d'Angio, re di Napoli*. Archivio Storico per le Provincie Napoletane. Naples, 1882–1883.
16. Monti G. M. *La Dominazione Angioina in Piemonte*. Turin, 1930.

Vilkhovyi Yu.V., Hobozashvili A.O. PREREQUISITES FOR THE SICILIAN VESPERA OF 1282: POLITICAL, SOCIAL AND ETHNO-CULTURAL FACTORS OF THE ANTI-ANGLO REBELLION

The article examines the preconditions for the Sicilian Vespers of 1282, which became one of the most striking examples of a mass uprising in medieval Europe, with both local and pan-European consequences. This work explores the main preconditions for the outbreak of the anti-Anjou movement on the island of Sicily. It analyses the political situation in the region after Charles of Anjou came to power, particularly his centralisation policy and disregard for local interests. It examines the social tensions caused by heavy taxation, abuses by the French administration, and oppression by foreign troops. Attention is also paid to cultural and religious factors that contributed to the formation of strong resistance among the local population. The international aspects of the conflict are outlined, in particular the role of the Kingdom of Aragon in supporting the rebels. The complexity and multidimensionality of the preconditions for the Sicilian Vespers as a historical event that became a turning point in the struggle for Sicily's political independence are highlighted.

In the Middle Ages, the island of Sicily was in the hands of the Vandals (5th century AD), the Ostrogoths (6th century), Byzantium (from 535), and the Arabs from 888. In 948, a semi-independent emirate was formed in Sicily; in the 11th century, Sicily was conquered by the Normans, who established the Kingdom of Sicily there. The Norman conquest was accompanied by a massive influx of Romance-speaking populations from France and Italy, which led to the displacement of the Greek and Arabic languages by the Sicilian language that had formed there. All conquests (except the Byzantine one) contributed to the destabilisation and collapse of slavery and the strengthening of feudal relations. Thanks to its favourable geographical position, Sicily experienced an economic boom during the Crusades. In the 12th–13th centuries, Sicily was part of the Kingdom of Sicily. In 1266–1268, Charles I of Anjou took control of the Kingdom of Sicily.

Key words: Sicily, Middle Ages, Kingdom of Aragon, Charles of Anjou, Giovanni da Procida, Crusades.

Дата надходження статті: 25.09.2025

Дата прийняття статті: 09.10.2025

Опубліковано: 05.12.2025